Valiokunnan mietintö StVM 12/2026 vp─ HE 68/2026 vp

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaisetuuksista annetun lain, toimeentulotuesta annetun lain 7 b §:n ja sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n ja 11 luvun 2 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaisetuuksista annetun lain, toimeentulotuesta annetun lain 7 b §:n ja sairausvakuutuslain 10 luvun 2 §:n ja 11 luvun 2 §:n muuttamisesta (HE 68/2026 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- erityisasiantuntija Hanna Tervahauta, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Kristiina Pitkäranta, sosiaali- ja terveysministeriö
- erikoissuunnittelija Pia Kankare, Kansaneläkelaitos
- erikoissuunnittelija Tuula Sahiluoto, Kansaneläkelaitos
- juristi Annukka Tervaniemi, Kansaneläkelaitos
- toiminnanjohtaja Niina Puronurmi, Keliakialiitto ry
- järjestö- ja yhteiskuntasuhdejohtaja Sari Kokko, Näkövammaisten liitto ry
- juristi Taina Kölhi, Vammaisfoorumi ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:
- Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- Omaishoitajaliitto ry
- SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vammaisetuuksista annettua lakia, toimeentulotuesta annettua lakia ja sairausvakuutuslakia.

Vammaisetuuksista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että alle 18-vuotiailla keliaakikoilla, jotka noudattavat gluteenitonta ruokavaliota, olisi mahdollisuus saada lapsen perusvammaistukea. Samalla muutettaisiin toimeentulotuesta annettua lakia siten, että perustoimeentulotuessa keliakiaa sairastavan osalta muina perusmenoina otettaisiin huomioon 38

euroa kuukaudessa keliakiasta johtuvien ylimääräisten ravintomenojen kattamiseksi ainoastaan, jos henkilö on täyttänyt 18 vuotta.

Esityksessä ehdotetaan myös, että vammaisetuuksista annetun lain säännöksiä lääketieteellisen selvityksen toimittamisesta sekä etuuden myöntämisen kestosta muutettaisiin.

Sairausvakuutuslain erityishoitorahaa koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi hoidettavan lapsen iän osalta siten, että erityishoitorahaan olisi oikeus vakuutetulla, joka on alle 18-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä ansiotyötään. Sairausvakuutuslain mukaista vuosituloa koskevaa säännöstä muutettaisiin vastaavasti kuin erityishoitorahaa koskevaa säännöstä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2027 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan useita eri muutoksia vammaisetuuksista annettuun lakiin (570/2007, jäljempänä vammaisetuuslaki) sekä lisäksi muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia (1412/1997, jäljempänä toimeentulotukilaki) ja sairausvakuutuslakia (1224/2004).

Esityksessä ehdotetaan, että alle 18-vuotiailla keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastavilla lapsilla, jotka noudattavat gluteenitonta ruokavaliota, on oikeus saada jatkossa lapsen perusvammaistukea. Esityksessä ehdotetaan myös muutoksia vammaisetuuslain menettelytapasäännöksiin koskien lääketieteellisen selvityksen toimittamista ja etuuden myöntämisen kestoa. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sairausvakuutuslain erityishoitorahaa koskevaa säännöstä siten, että hoidettavan lapsen ikäraja nostetaan 16 vuodesta 18 vuoteen.

Esityksen tavoitteena on parantaa 16—17-vuotiaiden lasten vanhempien mahdollisuutta osallistua lapsensa hoitoon tai kuntoutukseen, keventää vammaisetuuksien hakemisprosessia sekä parantaa keliakiaa sairastavien lasten yhdenvertaisuutta vammaisetuuksien myöntämisessä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää esityksen tavoitteita perusteltuina ja kannattaa lakiehdotusten hyväksymistä muuttamattomina.

Vammaisetuuden myöntäminen keliakian perusteella

Kansaneläkelaitoksen soveltamiskäytännön mukaan alle 16-vuotiaat ovat nykyisin voineet saada keliakian ja siitä aiheutuvan gluteenittoman ruokavalion noudattamisen perusteella alle 16-vuotiaan perusvammaistukea. Esityksessä ehdotetaan, että vammaisetuuslaissa säädetään lapsen

perusvammaistuen myöntämisestä alle 18-vuotiaille keliakiaa tai ihokeliakiaa sairastaville, jotka noudattavat gluteenitonta ruokavaliota. Ehdotetun muutoksen myötä perusvammaistukea maksetaan myös 16—17-vuotiaille lapsille diagnosoidun keliakian perusteella. Perusvammaistuen määrä on 110,49 euroa kuukaudessa vuonna 2026. Ehdotus lisää valtion menoja vuositasolla 1,1 miljoonalla eurolla.

Esityksen taustalla on pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta vahvistetaan palauttamalla keliakiakorvaus alaikäisiä ja alemman tulotason aikuisia painottaen. Osana hallitusohjelman kirjauksen toteuttamista toimeentulotuessa on maaliskuun 2025 alusta voimaan tulleen lain muutoksen (847/2024, HE 133/2024 vp) myötä voitu huomioida keliakiasta aiheutuvia ravintomenoja 38 euroa kuukaudessa yli 16-vuotiaiden osalta. Koska 16—17-vuotiailla keliaakikoilla on jatkossa oikeus perusvammaistukeen, toimeentulotukilakia ehdotetaan nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä muutettavaksi siten, että perustoimeentulotuessa keliakiaa sairastavan osalta ylimääräiset ravintomenot otetaan huomioon vain, jos henkilö on täyttänyt 18 vuotta.

Valiokunta pitää alaikäisten keliaakikkojen yhdenvertaisuuden kannalta perusteltuna, että myös 16—17-vuotiaille gluteenitonta ruokavaliota noudattavilla keliaakikoilla on oikeus lapsen perusvammaistukeen. Keliakia on autoimmuunisairaus, jossa vehnän, ohran ja rukiin sisältämä gluteeni johtaa autovasta-aineiden kehittymiseen ja ohutsuolen limakalvovaurioon siihen perinnöllisesti alttiilla henkilöillä. Ohutsuolen limakalvovaurio johtaa ravinnon imeytymishäiriöihin ja altistaa ohutsuolen kasvaimille. Lisäksi hoitamaton keliakia voi aiheuttaa muun muassa osteoporoosia, nivelvaivoja, infertiliteettiä ja neurologisia oireita. Keliakiaan ei ole lääkehoitoa, vaan keliakiaa hoidetaan noudattamalla gluteenitonta ruokavaliota, jossa ei ole mukana kotimaisia viljoja kauraa lukuun ottamatta. Gluteeniton ruokavalio on kustannuksiltaan kalliimpi kuin tavallinen ruokavalio.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille eri sairauksien yhdenvertainen kohtelu vammaistuen myöntämisessä, mihin on kiinnitetty huomiota myös hallituksen esityksessä (s. 27—29). Keliakiakorvaus poistettiin vammaisetuuslaista vuoden 2016 alusta voimaan tulleella lainmuutoksella (1452/2015, HE 50/2015 vp). Taustalla oli valtion talouden tasapainottamisen lisäksi eri sairauksien yhdenvertaisuuteen liittyvät syyt, koska myös muissa sairauksissa kuin keliakiassa voi joutua noudattamaan ruokavaliota, jonka kustannukset ovat korkeat.

Perustuslakivaliokunta on toimeentulotukilain muutosta koskevassa lausunnossaan (PeVL 46/ 2024 vp) painottanut, että perustuslain 6 §:ssä yhdenvertaisuudesta säädetty ei lähtökohtaisesti edellytä, että uusien kohdennettujen tai rajattujen julkisten tukijärjestelyjen säätämisen yhteydessä olisi aina arvioitava erikseen, edellyttääkö yhdenvertaisuus vastaavaksi katsottavan tukijärjestelyn kohdistamista myös johonkin muuhun kohteeseen. Perustuslakivaliokunta totesi kyseisessä lausunnossaan, että keliakiasta aiheutuvien ravintomenojen huomioimisen perustoimeentulotuen muina perusmenoina merkitsemälle erilaiselle kohtelulle oli hyväksyttävät perusteet, eikä ehdotettu sääntely ollut myöskään erilaisen kohtelun oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallista.

Esityksen mukaan muiden erityisruokavaliota edellyttävien sairauksien kuin keliakian sekä esimerkiksi ruoka-allergioiden aiheuttama tuen tarve huomioidaan lapsen vammaistuen myöntämisharkinnassa osana allergisten sairauksien kokonaisarviota, kun selvitetään täyttyvätkö lapsen vammaistuen yleiset myöntämisedellytykset. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää kuitenkin perusteltuna, että jatkossa arvioidaan eri sairauksien yhdenvertaista kohtelua etuusjärjestelmän myöntämisperusteissa.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille, että esityksessä jää epäselväksi, tuleeko jo nyt keliakian perusteella vammaistukea saavien lasten hakea etuutta uudelleen heidän täyttäessään 16 vuotta. Valiokunnan sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman selvityksen mukaan Kansaneläkelaitos myöntää lapselle maksettavaan vammaistukeen jatkoa perusvammaistukena 18-vuotiaaksi asti ilman uutta hakemusta, jos lapsella on lain voimaan tullessa maksussa alle 16-vuotiaan vammaistuki keliakian perusteella tai jos hänellä on korotettu tai ylin vammaistuki maksussa määräaikaisena, mutta hänellä on keliakiadiagnoosi myös olemassa. Jos tuki kuitenkin on lakannut ennen lain voimaantuloa, tulee selvityksen mukaan etuutta hakea uudelleen. Uutta lääkärinlausuntoa ei selvityksen mukaan kuitenkaan tarvita, koska Kansaneläkelaitoksella on jo tieto asiakkaan keliakiadiagnoosista.

Vammaisetuuslain menettelytapasäännösten muutokset

Esityksessä vammaisetuuslain 20 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että jatkossa henkilön tulee toimittaa Kansaneläkelaitokselle vammaisetuutta hakiessaan lääkärinlausunto tai muu riittävä lääketieteellinen selvitys. Muutoksen myötä muukin kuin lausuntomuotoinen lääketieteellinen selvitys riittää vammaisetuusasiassa lääketieteellisenä selvityksenä, jos siinä on asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot. Lisäksi vammaisetuuslain 2 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, milloin vammaisetuus myönnetään toistaiseksi voimassa olevana ja milloin määräaikaisena etuutena.

Muutoksen tavoitteena on hallitusohjelman mukaisesti edistää ammattihenkilöstön mahdollisuuksia kohdentaa työaikaa asiakastyöhön sekä vähentää ammattihenkilöstöltä vaadittavan kirjallisen työn, kuten säädösperäisten lausuntojen, määrää. Tavoitteena on keventää vammaisetuusasiassa tarvittavaan lääketieteelliseen selvitykseen liittyvää kansalaisten, hyvinvointialueiden ja muun terveydenhuollon työtä. Lisäksi tavoitteena on täsmentää ja selventää lainsäädäntöä vammaisetuuden keston osalta.

Valiokunta pitää hyvänä, että ehdotettujen muutosten jälkeen hakijan ei tarvitse enää lähtökohtaisesti asioida terveydenhuollossa pelkästään vammaisetuuden hakemista varten, kun muutkin kuin lausuntomuotoon kirjoitetut lääketieteelliset selvitykset voivat riittää vammaisetuushakemuksen liitteeksi. Tarvittavien selvitysten ja lausuntojen määrän väheneminen keventää niin vammaisetuuden hakijoiden kuin palvelujärjestelmän hallinnollista työtä sekä kustannuksia. Valiokunta pitää tärkeänä, että lain toimeenpanossa kiinnitetään erityistä huomiota ohjaukseen ja tiedottamiseen, jotta etuuden hakijoilla sekä terveyden- ja sosiaalihuollon ammattihenkilöillä on selvää, mitä ja minkä sisältöisiä todistuksia ja selvityksiä vammaisetuushakemusten liitteeksi on toimitettava.

Esityksen mukaan vammaisetuuslain täsmentäminen sen osalta, milloin etuus myönnetään määräaikaisena ja milloin toistaiseksi voimassa olevana, vastaa nykyistä soveltamiskäytäntöä. Kansaneläkelaitos on soveltamiskäytännössään myöntänyt vammaisetuudet toistaiseksi, jos on odotettavissa, että rasitus ja sidonnaisuus ei muutu tai se lisääntyy ja on todennäköistä, että asiakkaan tilanne ei tule siinä määrin kohentumaan, että etuusoikeus lakkaisi tai etuuden taso alenisi. Asian nostaminen säännöstasolle kuitenkin vähentää etuuden hakemiseen liittyvää epävarmuutta. Valiokunta korostaa, että myöntämisaika arvioidaan jatkossakin aina tapauskohtaisesti. Sellaisten vammaisetuuslaissa tarkoitettujen sairauksien ja vammojen kohdalla, jotka ovat pysyviä ja joiden vuoksi esimerkiksi ohjauksen tai valvonnan tarpeen voi arvioida pysyvän jatkossa muuttumattomana tai sen voi tulevaisuudessa arvioida ainoastaan kasvavan, tietyn etuuden tason myöntäminen toistaiseksi on perusteltua. Jos tilanne ei puolestaan ole vakiintunut siten, että etuusoikeuteen tai etuuden määrään vaikuttavia muutoksia on odotettavissa tai ne ovat mahdollisia, tuki myönnetään lähtökohtaisesti määräaikaisena, vaikka henkilöllä todettu sairaus tai vamma olisi pysyvä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille hallituksen esityksessäkin (s. 20) tunnistettu tarve uudistaa vammaisetuuslaki kokonaisuudessaan. Laki on erityisesti kansalaisen näkökulmasta vaikeaselkoinen ja osittain myös termistöltään vanhentunut. Esityksen mukaan nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen valmistelussa ei ole lainvalmistelulle annetun ajan puitteissa ollut mahdollista kokonaisvaltaisesti tarkastella vammaisetuusjärjestelmän kehittämistarpeita tai valmistella tarvittavaa kokonaisuudistusta. Valiokunta pitää tärkeänä, että vammaisetuuslainsäädännön kokonaisuudistuksen valmistelu aloitetaan pikaisesti, jotta lainsäädäntö vastaisi paremmin nyky-yhteiskunnan tarpeita.

Erityishoitorahaa koskevat muutokset

Sairausvakuutuslain mukaisen erityishoitorahan myöntämisedellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi lapsen iän osalta siten, että nykyinen 16 vuoden ikäraja korotetaan 18 vuoteen. Erityishoitorahaan on oikeus vanhemmalla, joka on alle 18-vuotiaan lapsensa sairaanhoitoon liittyvään, nopeasti kehittyvään tai vaativaan hoidolliseen vaiheeseen osallistumisen tai lapsensa kuntoutuksen vuoksi lyhytaikaisesti tai tilapäisesti estynyt tekemästä työtään. Ehdotetun muutoksen arvioidaan kasvattavan etuusmenoa vuositasolla noin 0,5 miljoonalla eurolla.

Valiokunta pitää ehdotettua muutosta perusteltuna, koska se parantaa 16—17-vuotiaan lapsen vanhemman mahdollisuuksia jäädä työstään pois osallistuakseen lapsensa vaikean sairauden tai vamman vuoksi annettavaan hoitoon tai kuntoutukseen. Kuntoutusrahan ja sairauspäivärahan ikäraja on noussut 16 vuodesta 18 vuoteen vuoden 2025 alusta alkaen, joten sairastuneella tai kuntoutukseen osallistuvalla lapsella ei myöskään ole oikeutta sairauspäivärahaan tai kuntoutusrahaan. Erityishoitorahan ikärajan nostaminen parantaa siten koko perheen taloudellista tilannetta.

Esityksessä ei ehdoteta muutoksia erityishoitorahan suorituspäivien enimmäisaikoihin. Erityishoitorahaa voidaan myöntää pääsääntöisesti 150 arkipäivältä. Erityishoitorahaa on mahdollista maksaa yli 150 arkipäivän ajalta painavista lääketieteellisistä syistä, joista säädetään sairausvakuutuslain täytäntöönpanosta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1335/2004). Asetuksen mukaan tällaisia painavia lääketieteellisiä syitä ovat hengenvaarallinen tila, joka

edellyttää lapsen jatkuvaa valvontaa, vaikeiden tapaturmien ja palovammojen jälkihoito, kuolevan lapsen hoito, lapsen jatkuvaa valvontaa ja vanhemman läsnäoloa edellyttävä dialyysihoito sekä muu vastaava painava lääketieteellinen syy. Esityksen mukaan keskimääräinen erityishoitorahapäivien käyttöaika on 18 päivää ja yli 150 päivän käyttäjiä on vuositasolla noin 100. Valiokunta pitää tärkeänä, että erityishoitorahan enimmäisaikojen riittävyyttä seurataan.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

> *Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 68/2026 vp sisältyvät 1.—3. lakiehdotuksen.*

Helsingissä 23.9.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hilkka Kemppi kesk
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
varajäsen Milla Lahdenperä kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen